

Danmarks Miljøundersøgelser (resume af rapport sendt til EU)

DMU-nyt

Årgang 12 nr. 3, 28. januar 2008

Seniorforsker Rasmus Ejrnæs (naturtyper).
Biolog Bjarne Søgaard (arter).

En status over naturens tilstand i Danmark

Af Rasmus Ejrnæs, Bettina Nygaard, Poul Nygaard Andersen, Christian Damgaard, Torben Bramming Jørgensen, Knud Erik Nielsen, Ditte Louise Jansen Petersen, Jens Skriver, Bjarne Søgaard, Jonas Teilmann og Peter Wind.

Mange af vores vigtigste naturtyper og arter har det dårligt. 78 % af de naturtyper som er omfattet af EU's Habitatdirektiv har ugunstig status. Det fremgår af en rapport som Danmark sendte til EU lige før jul. Rapporten gennemgår bevaringsstatus for de 58 naturtyper og 70 arter af dyr og planter, der er omfattet af habitatdirektivet. Rapporten peger hermed på at der er behov for en stor forvaltningsindsats for at forbedre vilkårene for den biologiske mangfoldighed i Danmark, både uden for og i habitatområderne for at leve op til målene i habitatdirektivet og Rio-konventionen.

Rapporten gælder for perioden 2001-2006 og bygger på analyser og faglige vurderinger foretaget af uvildige eksperter og forskere fra Danmarks Miljøundersøgelser (DMU) ved Aarhus Universitet ud fra eksisterende viden og data indsamlet i det Nationale program for Overvågning af VAndmiljøet og NATuren (NOVANA). For hver art og naturtype er angivet om bevaringsstatus er gunstig, moderat ugunstig eller stærkt ugunstig. Rapporten giver det første samlede billede af tilstanden af den internationalt beskyttede natur i Danmark.

Habitatdirektivet – en del af Natura 2000 netværket

Habitatdirektivet, der blev vedtaget i EU i 1992, skal sikre den biologiske mangfoldighed i medlemsstaterne ved at beskytte en række naturtyper samt vilde dyr og planter og deres levesteder med henblik på at sikre gunstig bevaringsstatus for dem. Kernen i denne beskyttelse er udpegningen af habitatområder, der sammen med de udpegede fuglebeskyttelsesområder danner et europæisk net af bevaringsværdige områder, kaldet Natura 2000.

Habitatdirektivets artikel 17 pålægger medlemsstaterne i EU hvert sjette år at udarbejde en rapport til kommissionen om udviklingen i implementeringen af direktivet og naturens tilstand. Vurderingen af bevaringsstatus gælder for hele landet og ikke kun i Natura 2000 områderne.

Hvad er gunstig bevaringsstatus?

Kravene i direktivet kan sammenfattes i målsætningen om at fastholde eller genoprette gunstig bevaringsstatus for de arter og naturtyper, der findes på direktivets bilagslister. Medlemslandene skal sikre at naturens tilstand er stabil eller i forbedring og god nok til at sikre langsigtet overlevelse af den beskyttede natur i hele dens variationsbredde.

Klithede på Skallingen. Klithederne er vurderet som moderat ugunstige. Kvælstofnedfaldet er for højt og der er for stor tilgroning med vedplanter og invasive arter.

En naturtypes bevaringsstatus anses for 'gunstig', når følgende fire kriterier er opfyldt:

- det naturlige udbredelsesområde er stabilt eller i fremgang og desuden tilstrækkeligt stort til at sikre naturtypens bevarelse i hele variationsbredden. Således kan gunstig bevaringsstatus for fx klitheder ikke opnås ved udelukkende at bevare naturtypen i det nordvestlige Jylland, hvor typen er vidt udbredt, når klithedernes naturlige udbredelsesområde også dækker Nordsjælland og Bornholm.
- de arealer naturtypen dækker er stabile eller i fremgang og desuden tilstrækkeligt store til at sikre en langsigtet bevarelse.
- de særlige strukturer og funktioner der er nødvendige for naturtypens opretholdelse på lang sigt er til stede. For eksempelvis naturtypen strandeng er det vigtigt at der er et naturligt næringsstofniveau, naturlige hydrologiske processer der danner loer, strandvolde, strandsøer og saltpander samt afgræsning der holder områder på strandengen med lav og lysåben vegetation.
- bevaringsstatus for de arter der er typiske for den pågældende naturtype er gunstig. Ved typiske arter forstår EU arter som er gode indikatorer for levestedets kvalitet for biodiversiteten generelt, og som er følsomme over for forringelser af habitatkvaliteten.

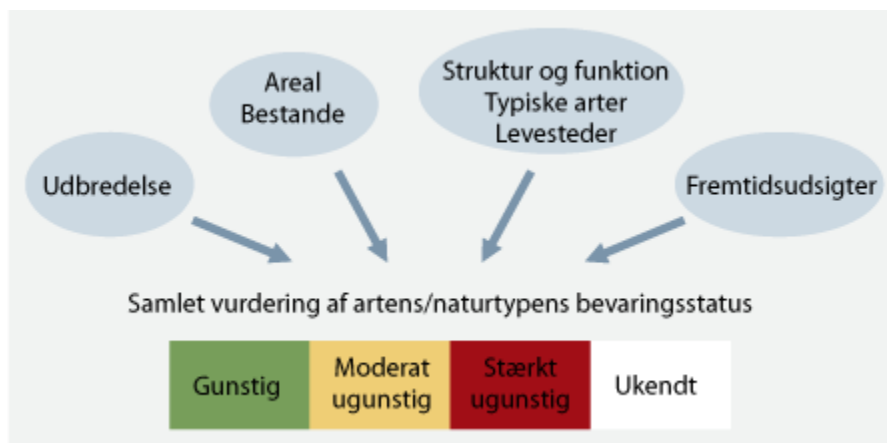
Løvfrø. Opsplitning og tab af bestande og levesteder (vandhuller) var nær ved udrydde arten i dele af Østdanmark i slutningen af 1980'erne.

Siden har en målrettet forvaltningsindsats vendt udviklingen, og løvfrøens bevaringsstatus vurderes nu som moderat ugunstig.

Tilsvarende anses en arts bevaringsstatus for 'gunstig' når følgende tre overordnede kriterier er opfyldt:

- det naturlige udbredelsesområde er stabilt eller i fremgang og tilstrækkeligt stort til at sikre artens langsigtede overlevelse. Således kan det resultere i ugunstig bevaringsstatus hvis en art forsvinder fra udkanten af sit udbredelsesområde fordi udbredelsen derved indskrænkes.
- bestandens størrelse skal være stabil eller i fremgang og desuden stor nok til at sikre at arten på lang sigt vil overleve.
- levestederne for arten er tilstrækkelig store og i tilstrækkelig god tilstand til at bevare arten på lang sigt.

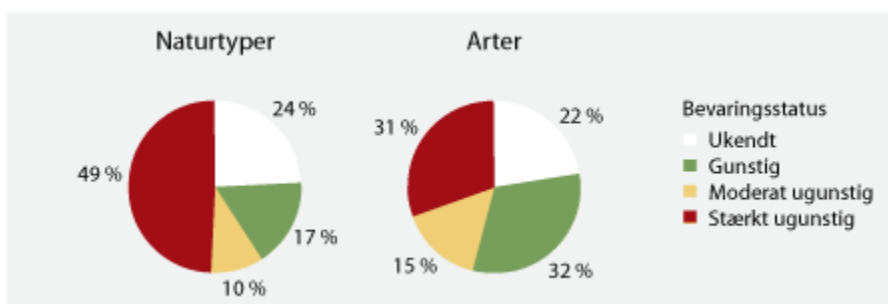
Status for disse overordnede kriterier indgår sammen med en vurdering af om fremtidsudsigterne er gunstige eller ugunstige i en samlet afvejning af en naturtype eller arts bevaringsstatus (se figuren herunder). Hvis bare et af de fire kriterier falder ugunstigt ud, bliver den samlede vurdering ugunstig.

Oversigt over de overordnede kriterier, der indgår i vurderingen af bevaringsstatus for naturtyper og arter i henhold til Habitatdirektivets artikel 17.

Datagrundlag for vurderingen

I vurderingen af bevaringsstatus indgår artens eller naturtypens udvikling. Overvågningen af arter og naturtyper i NOVANA er imidlertid så ny (start i 2004) at vi kun undtagelsesvis kan vurdere udviklingen, og derfor baseres vurderingen for de fleste arter og naturtyper hovedsageligt på deres nuværende status. Endvidere indgår der mange vurderinger, i tilfælde hvor der ikke foreligger et tilstrækkeligt datagrundlag. Endelig er der mange arter og naturtyper hvor vi ikke har data til at kunne foretage en vurdering.

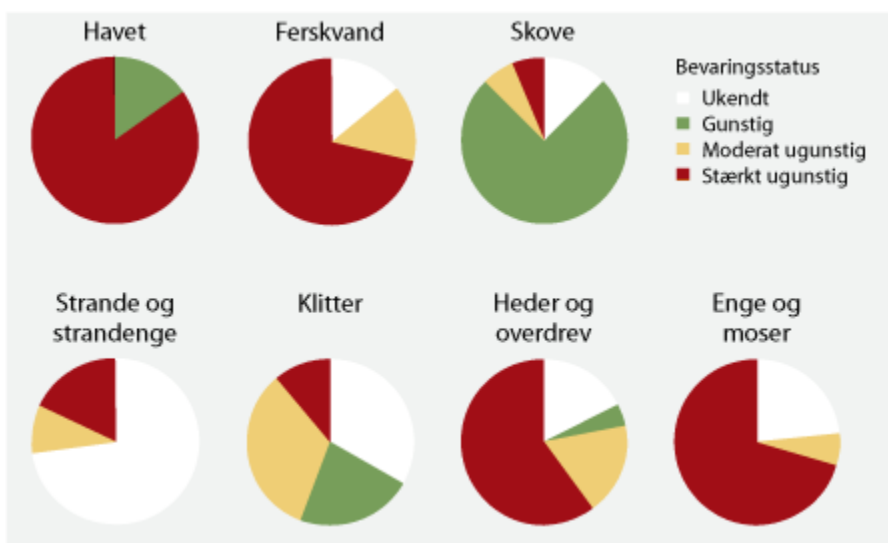

Oversigt over vurderingen af de 58 naturtyper og 70 arter som er omfattet af Habitatdirektivets Bilag 1

Den aktuelle bevaringsstatus for naturtyperne

Som det fremgår af figuren herover har 59 % af naturtyperne på Habitatdirektivets Bilag I stærkt eller moderat ugunstig bevaringsstatus. Hvis man udelader de naturtyper hvis bevaringsstatus er ukendt, har 78 % af naturtyperne en stærkt eller moderat ugunstig bevaringsstatus, og 22 % har gunstig bevaringsstatus.

Eksempler på naturtyper med stærkt ugunstig bevaringsstatus er kystlaguner og rev, lobeliesøer og brunvandede søer, strandenge, samt en række næringsfattige lysåbne naturtyper som heder, overdrev, rigkær, hængesæk og kildevæld (se figuren herunder).

Oversigt over vurderingen af naturtyper fordelt på hovednaturtyper.

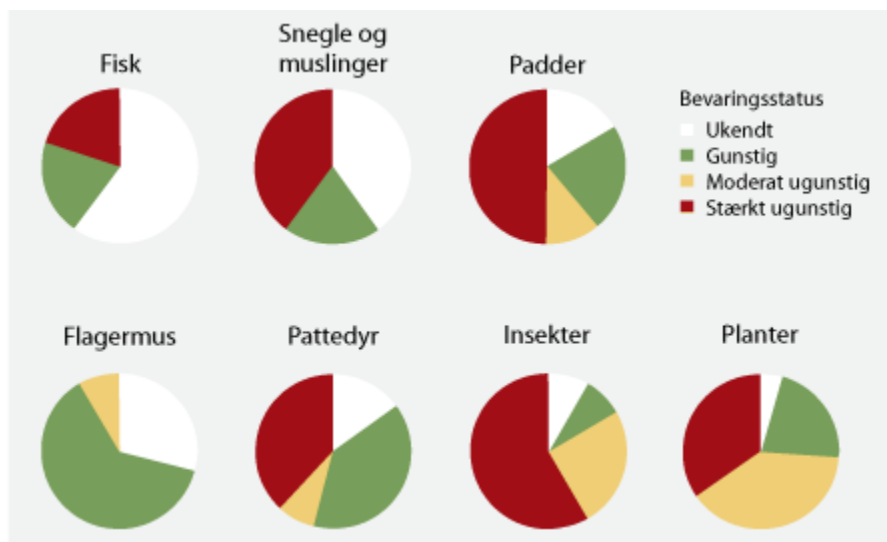
Bevaringsstatus for 17 % af naturtyperne er vurderet som gunstig, dvs. naturtypen har det godt og er stabil eller i fremgang. Flodmundinger, forstrand og begyndende klitdannelser, kystklitter med havtorn og en række bøge- og egeskovtyper er eksempler på naturtyper, hvor bevaringsstatus er vurderet som gunstig.

Den aktuelle bevaringsstatus for arterne

Som det fremgår af figuren ovenfor har 46 % af arterne på Habitatdirektivets Bilag II,

IV og V ugunstig bevaringsstatus. Omtrent en tredjedel af arterne har en stærkt ugunstig bevaringsstatus. Hvis man udelader de arter som ikke er vurderet grundet manglende data, har 59 % af arterne ugunstig bevaringsstatus og 41 % gunstig bevaringsstatus.

Eksempler på arter med stærkt ugunstig bevaringsstatus er billen eremit som lever i store hule løvtræer, planten gul stenbræk og mos-arten blank seglmos som begge lever i revandede kildevæld, strandtudsen som lever i fugtige klitlavninger og på strandenge og tykskallet malermusling som lever i uforurenede østdanske vandløb.

Oversigt over vurderingen af arter fordelt på artsgrupper.

Bevaringsstatus for 32 % af arterne er vurderet som gunstig (grøn signatur). En række flagermus, bæklampret, spættet sæl, fruesko, og butsnudet frø er eksempler på arter, hvor bestanden er stabil eller i fremgang. Odderen har gunstig bevaringsstatus i Atlantisk region (Vestdanmark), men vurderes stærkt ugunstig i Kontinental region (Østdanmark), hvor bestanden er meget lille og sårbar.

Årsager til ugunstig bevaringsstatus

Som en del af afrapporteringen af bevaringsstatus er der foretaget en vurdering af de vigtigste trusler, der er mod de enkelte naturtyper og arter. De største problemer er habitatforringelse som følge af næringsbelastning, tilgroning, udtørring samt opsplittning og fragmentering af arternes levesteder. Det er alle velkendte problemer som fx [Wilhelm-udvalget](#) pegede på som særligt påtrængende i 2001.

Næringsstofbelastningen fra landbruget via grundvand og overfladevand fra de dyrkede marker er den største hindring for en gunstig naturtilstand i søer, vandløb, marine naturtyper og terrestriske naturtyper såsom rigkær, kildevæld og hængesæk, som ofte ligger som små øer i landbrugslandet. Næringsstofftilførsel fra luften er fortsat et stort problem for ekstremt næringsfattige naturtyper som lobeliesøer, højmoser, heder, overdrev og klitter. Problemet med næringsstofferne forværres yderligere af at de bindes effektivt i sediment, tørv og jordbund, hvilket fører til langtidseffekter på naturen. Mange af de beskyttede arter er ligeledes følsomme over for forurening med

næringsstoffer, eksempelvis mygblomst og hedepletvinge.

Ophørt græsning og høslæt og den deraf følgende tilgroning med høje græsser og urter samt træer og buske er generelt et problem for den lavtvoksende og lyskrævende vegetation, der er karakteristisk for de lysåbne naturtyper som overdrev, rigkær, strandenge og heder. Tilgroning er en naturlig proces, men hastigheden hvormed træer og buske indvandrer og udskygger de lyskrævende arter, øges markant ved næringsstofforurening og udtørring på grund af dræning og vandindvinding. Tilgroning af lysåbne habitater er også en trussel mod sommerfugle og padder.

Udtørring ved dræning og vandindvinding er et stort problem i naturtyper som er afhængige af en høj grundvandsstand og fremvældende næringsfattigt grundvand. Dette gælder eksempelvis kildevæld, næringsfattige søer, vandløb og rigkær samt arter som strandtudse, blank seglmos og gul stenbræk.

Mange af de sjældne arter kan kun sprede sig over korte afstande, og her er langt det største problem at de egnede levesteder er for små og isolerede til at sikre en langsigtet opretholdelse af bestandene. Dette gælder eksempelvis hasselmus, padder og sommerfugle. Mange arter er endvidere stærkt specialiserede og mangler især næringsfattige levesteder, rent vand, gamle træer og dødt ved.

Behov for forvaltning og viden

Vurderingerne af bevaringsstatus for de internationalt beskyttede naturtyper og arter viser med tydelighed at der fortsat er et stort behov for en løbende indsats for at stoppe tilbagegangen i biodiversitet. I øjeblikket planlægges der en omfattende naturindsats i Natura 2000-områderne. Bevaringsstatus skal imidlertid vurderes for hele Danmark og selv om Natura 2000-områderne indeholder meget af den gode natur i Danmark, skal naturen også trives udenfor Natura 2000-områderne, for at vi kan opnå gunstig bevaringsstatus.

Rapporten viser at vores viden er utilstrækkelig for mere end 20 % af arterne og naturtyperne. Der er således behov for at udvide indsatsen for at overvåge naturen således at vi kan vurdere bevaringsstatus for alle naturtyper og arter i 2013. Men overvågningen kan ikke stå alene. Samspillet mellem miljø og biodiversitet er uhyre komplekst, og vi er endnu langt fra et vidensgrundlag som gør det muligt at forudsige naturens respons på ændrede påvirkninger. Eksempelvis har vi behov for en kvantitativ forståelse af betydningen af kysterosion og sandflugt for klitternes natur, betydningen af kvælstofdeposition for diversiteten i overdrev, heder og næringsfattige moser og betydningen af hydrologi for moserne. For mange af de sjældne arter mangler vi sikker viden om deres levestedskrav, spredningsevne og bestandsdynamik. Selv om vi kender de vigtigste indikatorer og påvirkningerne, mangler vi således kvantitativ viden og analyser for at kunne fastlægge kriterieværdier og levere anbefalinger til forvaltningen.